

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ «ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ»*

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

«Ἐπανάσταση» καὶ τί σημαίνει

Ἀλήθεια, διερωτηθήκαμε γιὰ κάποια στοιχεῖα ποὺ στοιχειοθετοῦν τὸν τίτλο τοῦ ἀποψινοῦ μας στρογγυλοῦ τραπεζιοῦ; Τί σημαίνει ἄραγε ἐπανάσταση στὸ χῶρο ποὺ ἐρευνοῦμε, δηλαδή τῆς Βιολογίας, ἔτσι ὥστε νὰ μιλάμε γιὰ βιολογικὴ ἐπανάσταση καὶ μάλιστα γιὰ *συνεχιζόμενη*; Πότε ἄρχισε αὐτοῦ τοῦ τύπου ἡ ἐπανάσταση καὶ ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ δομὴ αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπαναστάσεως;

Υπάρχει ὅπωςδήποτε ποικιλία ἐπαναστάσεων, ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς ἐθνικές, πολιτικές, κοινωνικές, βιομηχανικές κ.ἄ. Ἴσως, ἡ ἀρχὴ τῆς βιολογικῆς ἐπαναστάσεως νὰ ἔγινε τότε, ὅταν ἡ ἀνόργανη ὕλη μετατράπηκε σὲ ὀργανικὴ καὶ παρουσιάστηκαν οἱ πρῶτοι ζῶντες ὀργανισμοί, τὰ πρῶτα ἔμβια ὄντα. Ἀπὸ ἐκεῖνο ὅμως τὸ σημεῖο, χαμένο στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, μέχρι τὴ συγκρότηση ὅλης αὐτῆς τῆς γνώσης ποὺ ἀφορᾷ στὰ ἔμβια ὄντα σὲ ἐπιστήμη, ἔχει παρέλθει πολὺς χρόνος. Ἀσφαλῶς, ἐὰν αὐτὸ τὸ πέρασμα στὸ ὁποῖο ἀναφερθήκαμε ἦταν κάτι τὸ ἐπαναστατικὸ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ καινοφανοῦς ποὺ ἄλλαξε τὴ φυσιογνωμία τοῦ πλανήτη, δὲν ἦταν ὅμως καὶ ἐπιστημονικό, ἀποτέλεσμα, δηλαδή, μιᾶς ὀρθολογικῆς διαχειριζόμενης καὶ συστηματικῆς συσσωρευμένης γνώσης. Ἦταν ἀπότομη ἢ σταδιακὴ ἀλλαγὴ

μιᾶς καταστάσεως μὴ ὀφειλόμενης ὅμως σὲ ἀνθρώπινη παρέμβαση καὶ πιθανότατα νὰ ὀφειλόταν στὶς συνθήκες τοῦ περιβάλλοντος. Τὸ «ἐπαναστατικὸ» στὴν περίπτωσιν ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ ἀπόψε, εἶναι ἡ δυνατότητα ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἀποκτηθεῖσα νέα γνώση νὰ παρεμβαίνουμε σὲ ὅ,τι μέχρι ἕνα μεγάλο διάστημα τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ δυνάμενο νὰ δεχθεῖ ἀνθρώπινη παρέμβαση καὶ μάλιστα σὲ ὅ,τι μπορούσε νὰ ἔχει σχέση μὲ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε ζωὴ καὶ τοὺς νόμους ποὺ τὴ διέπουν.

Ἡ ζωὴ εἶχε ἱερὸ χαρακτήρα, δὲν ἀνῆκε στὴ δικαιοδοσίᾳ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπεμβαίνει πάνω της. Αὐτὸ μάλιστα μπορεῖ καὶ νὰ ἀποτελέσει καὶ τὸ πρῶτο βιοηθικὸ δῆλημα ποὺ προβληματίσει τὸν ἄνθρωπο καὶ ὡς πρόβλημα ἔπρεπε νὰ βρεῖ τὴ λύση του. Κατὰ πόσο δηλαδή ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ παρεμβαίνει, νὰ ἐπεμβαίνει σὲ αὐτοῦ τοῦ τύπου τὰ δεδομένα. Ἄν ἔχει, δηλαδή, τὸ δικαίωμα γιὰ κάτι τέτοιο καὶ ἂν ναί, τότε ποιὸς τοῦ τὸ παρέχει καὶ ποιὸς τοῦ τὸ ἀφαιρεῖ;

Ἐνα τέτοιο ἐρώτημα θέτει ἀσφαλῶς τὸ ζήτημα τῆς αὐτονομίας ἢ ἐτερονομίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὑπάρξεως κανόνων, πέραν ἐκείνων ποὺ μπορεῖ νὰ θέσει ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος πρὸς ρύθμιση τῆς συμπεριφορᾶς του. Ὑπάρχει κάτι ποὺ νὰ τοῦ ὑπαγορεύει τρόπους

* Ὁμιλία σὲ στρογγυλὸ τραπέζι τῆς Δελφικῆς Ἑταιρείας στὸ Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἑρευνῶν τὴν Πέμπτη 22 Φεβρουαρίου 2001, μὲ τίτλο: «Ἡ συνεχιζόμενη βιολογικὴ ἐπανάσταση καὶ τὰ βιοηθικὰ προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ». Μὲ συντονιστὴ τὸν καθηγητὴ Ἡ. Κούβελα ἔλαβαν μέρος καὶ οἱ Γ. Θωραῖος («Ἡ νέα ἐπιστὴμὴ τῆς Βιολογίας»), Ἀ. Μαρίνος («Νομικὰ ζητήματα ἀπὸ τὴν τεχνολογία τῆς Γενετικῆς Μηχανικῆς»), Φ. Παιονίδης («Κλωνισμὸς χωρὶς κλωνισμοὺς»).

συγκεκριμένης διαγωγής πάνω στο βασικό ἐρώτημα νὰ κάνει αὐτὸ ἢ κάτι ἄλλο; Αὐτὸ τὸ κάτι θὰ μπορούσε νὰ ἦταν γιὰ παράδειγμα ἡ φύση μὲ τὴ δική της νομοτέλεια, πὺν θὰ ἦταν ἀδύνατον κάποιος νὰ τὴν ὑπερβεῖ καὶ θὰ ὀφείλε «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν»; Ἡ θὰ ἦταν μία «ἀποκεκαλυμμένη» θεία βούληση ἐκπεφρασμένη σὲ κανόνες πὺν θὰ ἔπρεπε νὰ τηρηθοῦν;

Ποῖος ὅμως θὰ ἐγγυᾶτο γιὰ τὴν αὐθεντικότητα αὐτῶν τῶν κανόνων; Ποῖος θὰ μπορούσε νὰ ἀποτρέψει ἀπὸ μία αὐθαίρετη ἀντίληψη καὶ ἐρμηνεία κάποιων δεδομένων; Ποιὰ θὰ ἦταν ἡ Ἀρχὴ πὺν θὰ προστάτευε τὰ δεδομένα τῆς νέας γνώσης πὺν ἀποκτήθηκε καὶ συνεχῶς θὰ ἀποκτᾶται; Ποιὲς θὰ ἦταν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴ σωστὴ διαχείριση αὐτῆς τῆς γνώσης πὺν ἀναφέρεται στὴν ἴδια τὴ ζωὴ;

Ἡ «γλωσσολογία» τοῦ γονιδιώματος

Θὰ μπορούσαμε νὰ ἐντοπίσουμε τὸν προβληματισμό μας πάνω στὸν τρόπο ἀνάγνωσης ἐκείνου, πὺν μὲ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος ὀνομάστηκε «βιβλίο τῆς ζωῆς» ἡ πρῶτο σχέδιο τοῦ ἀνθρώπινου βιβλίου τῆς ζωῆς. Πιὸ ἀκριβεῖς θὰ εἴμασταν, ἂν κάναμε λόγο γιὰ ἀλφαριθμητὰ τῆς ζωῆς. Μὲ τὴν ἐπιτευχθεῖσα, γρηγορώτερα ἀπ' ὅ,τι τὴν περιμέναν, ἀποκωδικοποίηση τῶν γραμμάτων τοῦ κώδικα τοῦ DNA, ὁ ὁποῖος περιέχεται στὰ 23 ζεύγη τῶν ἀνθρωπίνων χρωμοσωμάτων, προσπαθοῦμε ἀντὶ γιὰ ἀνάγνωση νὰ συλλαβίσουμε γιὰ νὰ τὰ διαβάσουμε (ἀναγνώσουμε) στὴ συνέχεια καὶ νὰ τὰ ἀναγνωρίσουμε, κατανοήσουμε μετὰ. Ἐδῶ τίθενται οἱ διαδοχικὲς στιγμὲς τῆς κλασικῆς ἐκμάθησης μιᾶς γλώσσας καὶ ἀσφαλῶς μία ἀπλή ἀνάγνωση δὲν ὀδηγεῖ καὶ στὴ γνώση, τὴν ἀναγνώριση τοῦ νοήματος ἢ τῶν νοημάτων καὶ τὴν κατανόηση τοῦ ἀναγινωσκομένου κειμένου.

Ἐδῶ εἶναι ἐπικαιρὸ τὸ ἐρώτημα πὺν ἔθεσε ὁ διάκονος Φίλιππος στὸν εὐνοῦχο ἀξιωματικὸ τῆς βασιλίσσας τῶν Αἰθίοπων Κανδάκη, ὁ ὁποῖος διάβαζε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν Προφήτη

Ἡσαΐα: «Ἐὰν γὰρ γινώσκεις ἢ ἀναγινώσκεις; Καταλαβαίνεις αὐτὰ πὺν διαβάξεις; (Πράξεις ἡ, 30). Ὁ ἀξιωματικὸς προφανῶς ἐγνώριζε γραφὴ καὶ ἀνάγνωση καὶ ἀσφαλῶς στὴν ὑπηρεσία του θὰ τοῦ ἀναγνωρίζοταν ὅτι «καὶ γράμματα γνωρίζει». Εἶχε ὅμως τὴν ἐτοιμότητα καὶ τὴν τιμότητα νὰ ἀποκριθεῖ μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: «Πῶς θὰ μπορούσᾶ νὰ καταλάβω, ἂν δὲν μὲ ὀδηγήσει κάποιος;» καὶ παρακάλεσε τὸν Φίλιππο ν' ἀνέβει καὶ νὰ καθίσει μαζί του (στίχος 31). Εἶναι πολὺ πιθανόν, λοιπόν, ὅταν ἔδινά ὡς τίτλο τῆς ἀποφινῆς μου παρέμβας **Θεολογικὴ ἀνάγνωση τῆς βιολογικῆς «ἐπανάστασης»**, νὰ ἐννοοῦσα μιὰ βαθύτερη κατανόηση τῆς νέας γνώσης μὲ βάση τὶς προϋποθέσεις καὶ τὰ κριτήρια πὺν προσφέρει ἡ Θεολογία.

Ἄς μείνουμε, ὅμως, γιὰ λίγο στὸ ἔδαφος τῆς ἀποκωδικοποίησης τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος. Θὰ ἔλεγα ὅτι ἀρχίζει ἓνα νέο παιχνίδι σημαίνοντων καὶ σημεινομένων. Μιὰ νέα ἀπόπειρα ἐπικοινωνίας καὶ μεταφορᾶς μηνυμάτων. Μετὰ τὴν ἠλεκτρονικὴ γραφὴ μὲ βασικά τῆς στοιχεῖα τὸ 0 καὶ τὸ 1 καὶ τὶς διακοπὲς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἀνακαλύπτουμε τὴ νέα ἀλφάβητο πὺν φέρνει μ' ἓναν ἄλλο τρόπο τὰ μηνύματά της. Ὁ Πρόεδρος Κλίντον εἶπε ὅτι «σήμερον μαθαίνουμε τὴ γλώσσα μὲ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς δημιούργησε τὴ ζωὴ»¹. Ἄλλωστε, διὰ λόγου ἐδημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον: «τότε εἶπεν καὶ ἐγένετο» (Γένεσις, α' κεφάλαιο). Ἡ ἀποκωδικοποίηση θὰ ἐπιτρέψει τὴν ὀρθὴ ἀντίληψη τῶν μηνυμάτων, τὴν διαπίστωση τῶν ὀδηγιῶν χρήσης γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία ἢ τὴ δυνατότητα ἐπαναφορᾶς ἐπὶ τὸ ὀρθόν. Ἀκόμη εἶναι πολὺ νωρὶς ἢ ἀναγγελία ἐνὸς συστήματος αὐτόματης διόρθωσης.

Κάθε νέα κατάκτηση χαιρετίζεται μὲ ἱκανοποίηση ὡς ἓνα ἐπίτευγμα τοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαίτερα κάθε τι πὺν φαίνεται νὰ διευκολύνει τὴν ἐπικοινωνία, ὅπως αὐτὴ ἡ νέα γλώσσα. Αὐτὸς ὁ νέος κώδικας ἐπικοινωνίας θὰ ὀδηγήσει σὲ μία γνώση πὺν θὰ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καλύτερη ἐντόπιση τῶν λειτουργικῶν δυνατοτήτων καὶ δυσκολιῶν προωθώντας ἔτσι

λύσεις και θεραπείες στο μέλλον. Ἀρκεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ σταθεῖ αὐτόνομα καὶ ἐξουσιαστικά, ἀλλὰ μὲ διάθεση διακονίας καὶ σωστῆς σχέσης πρὸς κάτι ποὺ δὲν ἔχει τὴν ἀφετηρία στὸν ἴδιο τὸν ἐπιστήμονα· προϋπάρχει, κι ὅσο κι ἂν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ παρεμβάσεις καὶ ἐπεμβάσεις ἔχει τοὺς δικούς του κανόνες, ποὺ ἡ μελέτη του μᾶς τοὺς ἀποκαλύπτει καὶ ἀπαιτεῖ τὸν σεβασμό τους.

Μᾶς δείχνει ἀκόμα καὶ τὰ ὅρια αὐτῆς τῆς γνώσης καὶ τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ προκύπτει στὶς προσπάθειες ὀριοθετήσεώς της. Εἶναι πράγματι μακρὺς ὁ δρόμος ἕως ὅτου «ἀντιληφθοῦμε, κατανοήσουμε, δηλαδή, πῶς περνοῦμε ἀπὸ ἓνα γενετικὸ πρόγραμμα, ἀπὸ τὴν ἀλλουχία τεσσάρων τύπων γραμμῶν, στὴ βιολογικὴ πραγματικότητα ἐνὸς κυττάρου ἢ ἐνὸς ζωντανοῦ ὁργανισμοῦ, τῶν ὁποίων πολλὲς πλευρὲς ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἓνα ἀπρόβλεπτο περιβάλλον». «Τὰ γονίδια», ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Axel Kahn, «δὲν καθορίζουν τὸν ἄνθρωπο»². Ἡ γνώση τῶν ὁρίων εἶναι σωτήρια, γιατί βοηθάει τὸν ἄνθρωπο νὰ διακρίνει μεταξὺ ἐπιθυμίας καὶ πραγματικότητος, γνώσεως καὶ ψευδοῦς γνώσεως. «Μόνο ὅταν ἡ γνώση προσανατολίζει τὸν ἄνθρωπο στὴν ψευδαἰσθηση τῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς αὐτονομίας γίνεται ἐπικίνδυνη γι' αὐτόν, ἐγκυμονεῖ καταστροφὲς καὶ τιμωρίες. Αὐτὸ ἔγινε σαφὲς τόσο στὴν παρακοῇ τῶν πρωτοπλάστων, ὅσο καὶ στὴν διήγηση γιὰ τὸν πύργο τῆς Βαβέλ. Γνώση, ὅμως, ὁρθὰ ἱεραρχημένη βρίσκεται μέσα στὴ γραμμὴ ποὺ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ χάραξε γιὰ τὴν ἀσκήση τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου»³.

Πλαίσιο ἀναφορᾶς

Ἐδῶ ἐγγίζουμε πραγματικὰ ἓνα εἶδος θεολογικῆς ἀναγνώσεως τῆς νέας πραγματικότητος. Προϋποθέτουμε, δηλαδή, ὅταν ἐρευνοῦμε τὴν πραγματικότητα καὶ ἀποκτοῦμε τίς νέες γνώσεις ἓνα πλαίσιο ἀναφορᾶς. Συγκεκριμένα, ἡ θεολογικὴ ἀνθρωπολογία, ἡ ἀντίληψη καὶ ἡ εἰκόνα ποὺ ἔχει ἡ Θεολογία γιὰ τὸν ἄνθρωπο, παίζει πρωτεύοντα ρόλο γιὰ ὁποιοδήποτε θέ-

μα καὶ γιὰ ὁποιαδήποτε λύση ποὺ θὰ προκύψει. Ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι θεῖα δημιουργήματα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει πλασθεῖ κατ' εἰκόνα Θεοῦ μὲ σκοπὸ νὰ πραγματώσει τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Ὑψηλὴ κλήση γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιατί αὐτὸς ὁ χοῖκός ὁ ὁποῖος πλάσθηκε μὲ χῶμα ποὺ ἔλαβε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ γῆ, πρᾶγμα ποὺ δείχνει τὴ συγγένεια τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθε, εἶναι συγγενὴς μὲ τὸν Θεό. Ὁ ἀρχαῖος ποιητής, ποὺ μᾶς τὸν θυμίζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν ὁμιλία του στὴν Πνύκα, μᾶς μνηνεύει ὅτι εἴμαστε τῆς γενιᾶς τοῦ Θεοῦ («τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν», Πράξεις ιζ', 28), γιατί ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς «ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» (Γένεσις β', 7).

Αὐτὴ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεό, ἡ ἀντίληψη τῆς Θεολογίας, δηλαδή, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεό, ὑποδεικνύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἓνα ἀπορριγμένο κι ἐγκαταλελειμμένο ὄν στὴ γῆ. Ἐχει ἀποστολὴ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ φυλάσσει (Γένεσις β', 15) τὸν κόσμον μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι καὶ ὁμοῖος καὶ διαφορετικός.

Αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου ὡς θείου δημιουργήματος εἶναι καὶ βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὸν σεβασμὸ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ὑπόλοιπη δημιουργία καὶ ζωὴ θὰ ἐγκαταλειφθεῖ στὴν τύχη της. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύλαξ τῆς κτίσεως καὶ δημιουργὸς κι αὐτὸς καθ' ὅτι ἔχει ὑποχρέωση νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ δημιουργεῖ. Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι ξένο πρὸς τὴ φύση του. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν κατανοήσει αὐτὴ τὴν προϋπόθεση καὶ εἶχαν τοποθετήσει ἐπιγραφὴ ἐν εἵδει χρησμοῦ στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν προκαλώντας τὸν κάθε προσκυνητὴ νὰ γνωρίσει τὸν ἑαυτό του («γνῶθι σαυτόν»). Τὸ ἀπόφθεγμα αὐτὸ συναντοῦσε τὸν στίχο τοῦ Πινδάρου «γένει οἶος ἐσσι μαθὼν» (γίνε αὐτὸς ποὺ εἶσαι, ἀφοῦ μάθεις ποιὸς εἶσαι)⁴. Καὶ οἱ δύο παραδόσεις, ἀρχαιοελληνικὴ καὶ χριστιανικὴ, ἔχουν ὑψηλὲς προδιαγραφές γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Οἱ προδια-

γραφές αυτές είναι συγχρόνως και υποθήκες για την αντιμετώπιση ποικίλων καταστάσεων και προβλημάτων. Βάσει αυτών θα κριθεί ή οιαδήποτε παρέμβαση.

Είναι, λοιπόν, σημαντικό προ πάσης απαντήσεως να είναι σαφές μέσα μας και να γνωρίζουμε: τί είναι ο άνθρωπος, ποιος είναι ο προορισμός του, τί σημαίνει καλλιτεχνία, από ποῦ προέρχονται ο πόνος κι η αρρώστια στη ζωή μας, μπορούμε να θεραπεύσουμε κάθε αρρώστεια, να απαλείψουμε τὸν θάνατο, τὴν πείνα, τοὺς οἰκολογικοὺς κινδύνους και με ποῖο τίμημα;

Ποιές θα είναι οἱ προτεραιότητες και οἱ προτιμήσεις μας σὲ περίπτωση πὺν θα τεθοῦν ἠθικά διλήμματα; Θα ακολουθήσουμε μιὰ περιστασιακή και καζουϊστική ἠθική με ἀπαντήσεις ἐκ τῶν προτέρων ἅπαξ διὰ παντὸς εἰλημμένες ἢ ἐν περιστάσει, δηλαδή, κατὰ περίπτωση και λαμβάνοντας ὅλες τις παραμέτρους πὺν τίθενται στή συγκεκριμένη ἐκείνη στιγμή. Ἐδῶ τίθεται, βέβαια, και τὸ ὅλον θέμα μιᾶς Συμβουλευτικῆς και ἰδιαίτερα μιᾶς Γενετικῆς συμβουλευτικῆς⁵.

Ἀλληλοπεριχώρηση

Ἐδῶ ἔχει ἀκόμη τὴ θέση του και εἶναι ἀναγκαῖο, νὰ ξεκαθαρίσουμε ὡς ποῖο βαθμὸ και με ποῖο τρόπο θα δεχόμαστε ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν «ἐπιστημονική» ἀλήθεια πὺν ἐμφανίζεται και σήμερα ἀκόμα με μεταφυσική χροιά, με τὴν ἀξίωση ὅτι ἡ γνώση ἀνταποκρίνεται στήν ἀντικειμενική κατάσταση τῶν πραγμάτων, και τὴν ἀλήθεια ἢ τις ἀλήθειες τῆς πίστεως, πὺν εἶναι ἄλλης τάξεως ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀντί, δηλαδή, νὰ

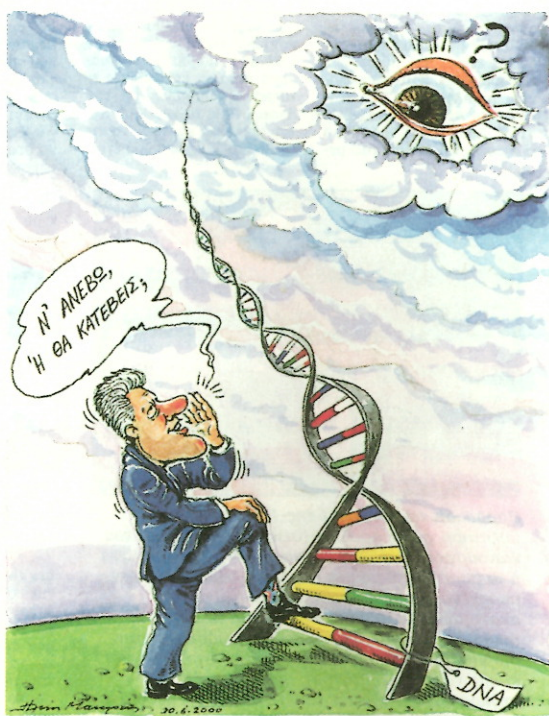
ἀντιπαραθέτουμε ὡς συνήθως τὴ γνώση με τὴν πίστη ἢ νὰ θεωροῦμε ὅτι αυτές συνιστοῦν δύο σύνολα, δύο μεγέθη ἀλληλοσυμπληρούμενα, μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι μυστηριωδῶς γονιμοποιοῦν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη και ἀλληλοπεριχωροῦνται, χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκαῖο και νὰ τις ἱεραρχοῦμε, βάζοντας τὴ μιὰ πάνω στήν ἄλλη.

Εἶναι χαρακτηριστική ἡ σκηνὴ πὺν ἀποτύπωσε ὁ Ἡλίας Μακρῆς σὲ σκίτσο του στήν «Καθημερινή» τῆς 2ας Ἰουλίου 2000 μετὰ τὴν

πρώτη ἀνακοίνωση γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος. Ὁ Πρόεδρος Κλίντον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, με τὸ δεξί του πόδι νὰ πατᾷ στὸ πρῶτο σκαλὶ τῆς σκάλας, διπλῆς ἑλικὸς τοῦ DNA, πὺν φθάνει μέχρι τὸν οὐρανό, ὅπου μέσα σὲ σύννεφο βρίσκεται ὁ Θεὸς δίκην ὀφθαλμοῦ (ἄραγε ὡς δίκης ὀφθαλμός, ὡς τὰ πάνθ' ὄρα) με ἓνα γαλλικὸ ἐρωτηματικὸ σὰν βλεφαρίδα. Ὁ Πρόεδρος ἐρωτᾷ: «Ν' ἀνέβω ἢ θα κατέβεις?».

Προβληματίστηκα πάνω στὸ νόημα αὐτῆς τῆς παραστάσεως. Πρόκειται

γιὰ μιὰ νέα ἀναμέτρηση και ἐπίδειξη δυνάμεως; Ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ ἐπαναλάβει τὴν ἀρχαία πρόκληση και ὕβριν τοῦ Πύργου τῆς Βαβέλ ἢ ἐπὶ τέλους ἡ νεοανακαλυφθεῖσα —ἀλλὰ ὑπάρχουσα πάντα— γλώσσα μπορεί νὰ ἀποτελέσει κοινὴ ἀρχέγονη γλώσσα και ἀφορμὴ κλιμακώσεως, προσεγγίσεως και ὄχι ἀπομακρύνσεως τῶν δύο ὅπως δείχνουν τὰ πράγματα συμβαλλομένων μερῶν; Θεὸς και ἄνθρωπος, ἄνθρωπος και Θεός. Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς θεολογικῆς ἀναγνώσεως τὰ δύο ἐνώνονται στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου, ὁ ὁποῖος σύμφωνα με τὸν ἀπόστολο Παῦλο μᾶλλον δὲν ἐνδιαφέρεται ἂν

Σκίτσο τοῦ Ἡλίου Μακρῆ, «Ἡ Καθημερινή» 2 Ἰουλίου 2000.

θα ανέδει ή θα κατέδει. Δηλαδή δέν τόν νοιάζει αν θα θεωρηθεῖ ταπεινωτικό τὸ νὰ κατέδει ή ἀλαζονικό τὸ ν' ανέδει. Γιατί ὁ ἴδιος τὰ ἔχει κάνει καὶ τὰ δύο. «Ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα» (Ἐφεισίους δ', 8-10). Σὲ μετάφραση: «Αὐτὸς ποὺ κατέθηκε εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ ἀνέθηκε (στίχος 10). Τὸ «ἀνέθηκε», ὅμως, τί ἄλλο σημαίνει παρὰ πῶς «κατέθηκε» ἐδῶ κάτω στὴ γῆ (στίχος 9). Ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς ἔχει περιχωρήσει τὰ πάντα. Εἶναι διαθέσιμος, ἔχει τὴ διάθεση νὰ ἔλθει σὲ συνεννόηση. Δέν κρύπτεται, φανερώνεται στὸν καθένα μας. Τὸ ἀρχαῖον λόγιον τὸ ἐπιβεβαιώνει: «Εἶδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες τὸν Θεόν σου». Αὐτὸ εἶναι μία πρόσκληση συνεργασίας.

Ἡ θεολογία κρατᾷ αὐτὴν τὴν «ἀνοιχτότητα», τοῦλάχιστον δυνάμει καὶ σὲ πολλές περιπτώσεις ἐνεργεία.

1. «Ἡ Καθημερινή», 27 Ἰουνίου 2000, σ. 3.

2. «Τὸ Βῆμα», Νέες Ἐποχές, 4 Ἰουνίου 2000, σ. 16. Θὰ ἦταν τολμηρὸ νὰ δεῖ κανεὶς αὐτὸ τὸ «ἀπρόβλεπτο περιβάλλον», ὡς χῶρο τῆς ἐλευθέρης παρέμβασης καὶ ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ; Θὰ μπορούσε νὰ εἶναι διαφωτιστικὸ τὸ κείμενο τῆς Σοφίας Σολομώντος ἐκεῖ ποὺ μιλάει γιὰ τὴ δημιουργία στὴν ὑπηρεσία τοῦ σωστικοῦ Του ἔργου, ἰδιαίτερα ὅταν ἀναφέρεται στὴ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες. «Ὅλη γὰρ ἡ κτίσις ἐν ἰδίῳ γένει πάλιν ἀνωθεν διετυποῦτο ὑπηρετοῦσα ταῖς σαῖς ἐπιταγαῖς, ἵνα οἱ σοὶ παῖδες φυλαχθῶσιν ἀδελφεῖς» (ὅλα τὰ δημιουργήματα καθένα στὸ εἶδος του ξανασηματίζονταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὑπακούοντας στὶς ἐντολές σου, ὥστε τὰ παιδιά σου, Κύριε, νὰ διαφυλαχθοῦν σῶα, ἰθ' 6). Ὁ στίχος 18 μάλιστα θεωρῶ ὅτι μᾶς προειδεάζει γι' αὐτὸ ποὺ πρὸ τοῦ τέλους τῆς συζητήσεως ἔγινε λόγος, γιὰ ποιοτικὴ «ἀνα-διάταξη», δηλαδή, τῶν στοιχείων καὶ ὄχι τόσο γιὰ ποσοτικὴ παράταξή τους. Ἴδου τί λέγει: «Δι' ἐαυτῶν γὰρ τὰ στοιχεῖα μεθαρμοζόμενα ὥσπερ ἐν ψαλτηρίῳ φθόγγοι τοῦ ρυθμοῦ τὸ ὄνομα διαλλάσσουσιν, πάντοτε μένοντα ἡχῶ, ὅπερ ἐστὶν εἰκάσαι ἐκ τῆς τῶν γεγονότων ὄψεως ἀκριδῶς». (Οἱ φθόγγοι μιᾶς ἄρπας, μολονότι εἶναι πάντα οἱ ἴδιοι, μποροῦν νὰ δώσουν διάφορες μελωδίες μὲ τὸν κατάλληλο συνδυασμὸ παιξίματος. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως συνδυάστηκαν μεταξύ τους σὲ νέα διάταξη, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα γεγονότα...). Ἄν αὐτὰ μπορεῖ καὶ συμβαίνουν στὸν μακρόκοσμο, γιατί νὰ μὴν μποροῦν νὰ συμβοῦν καὶ στὸν μικρόκοσμο; Ἄς τὸ δεχτοῦμε ὡς μία θεολογικὴ ὑπόθεση ἐργασίας».

3. Ἀ.Μ. Σταυρόπουλου, Ἡ Πληροφορικὴ στὴ ζωὴ μας, Ἀθήνα 1989, σ. 14 (ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Ἐφημέριο ἔτους 1988).

Μία τέτοιου τύπου περι-χώρηση ἀναγκάζει σὲ μία συν-χώρηση, κοινὴ πορεία, δηλαδή, ἀλλὰ καὶ ἐπιτρέπει στὸν ἄλλο νὰ μπεῖ μέσα, νὰ μείνει καὶ νὰ συνεργαστεῖ. Δέν λειτουργεῖ ἐρήμην τοῦ ἄλλου, οὔτε ξεῖ βίῳ παράλληλο. Εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ἕνας νὰ λάβει ὑπόψη του τὸν ἄλλο καὶ νὰ κάνει χῶρο καὶ γιὰ τὸν ὅλως Ἄλλον ποὺ εἶναι ἐντός, ἐκτός καὶ ἐπὶ τὰ αὐτά...

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ἐπιτευχθεῖ μία πλήρης, ἰσοτίμη, ὑπεύθυνη καὶ συνεπὴς συνεργασία μεταξύ ἐκπροσώπων τῶν ἐπιστημῶν ἐκείνων ποὺ ἐμπλέκονται στὴν ἐπιχείρηση αὐτή, ἡ ὁποία μὲ κατανόηση θὰ δοηθῇ καὶ θετικὰ γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν καλύτερων λύσεων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποφυγὴ ἀρνητικῶν ἐπιπτώσεων, δυσκολιῶν καὶ τελικὰ κινδύνων ποὺ ἐγκυμονοῦνται ἀπὸ αὐτόνομες, αὐθαίρετες καὶ ἐξουσιαστικὲς διαδικασίες διαχείρισης τῆς γνώσης.

4. Β' Πυθιονίκος, Ἰέρωνι Συρακουσίῳ ἄρματι.

5. Βλ. Ἀ.Μ. Σταυρόπουλου, Ἡθικὴ συμβουλευτικὴ προσέγγιση στὶς σύγχρονες τεχνικὲς ἀναπαραγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, Ἀθήνα 1997 (ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Χαριστήριό τόμο πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας Ἀναστασίου Γιαννουλάτου, σ. 329-339). Κατὰ καιροὺς ἔχουμε προβάλλει ὁρθόδοξες θέσεις σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα, ἠθικὰ καὶ ἄλλα, ποὺ θέτει ἡ ἐξέλιξη τῆς Γενετικῆς καὶ τῆς νέας Βιοτεχνολογίας σὲ θέματα ἀναπαραγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου. Σημειώνουμε τὴ συμμετοχὴ μας σὲ στρογγυλὸ τραπέζι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Εὐγονικῆς καὶ Γενετικῆς τοῦ Ἀνθρώπου, στὶς 20 Δεκεμβρίου 1975, μὲ θέμα Γενετικὴ πρόβλεψη (περ. «Ἱατρικὴ», τόμος 30, τεῦχος 2, Ἀθήνα Αὐγούστου 1976, σ. 168-171, 185-187). Βλ. ἐπίσης ὁμιλία μου στὸ πλαίσιο τῶν εἰδικῶν μορφωτικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, «Ἡ ἄλλη πλευρὰ τῆς Βιοτεχνολογίας», ποὺ ἔγινε στὶς 24 Φεβρουαρίου 1998, μὲ θέμα Βιοτεχνολογία: Ἡθὸς, Τέχνη καὶ Τεχνικὴ (Ἀθήνα, Ε.Ι.Ε., 1998, σ. 31-40). Στὸ περ. «Σύναξη» (τεῦχος 68, τοῦ Ὀκτωβρίου-Δεκεμβρίου 1998, σ. 47-52) δημοσιεύτηκε εἰσήγησή μου σὲ διεθνὲς συνέδριο τῆς Ρώμης («Βιοηθικὴ καὶ Θρησκείες») ποὺ ἔλαβε χώρα ἀπὸ 15 ἕως 17 Φεβρουαρίου 1996, μὲ τίτλο: Ἡθικοὶ προβληματισμοὶ στὴν ἀναπαραγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου. Θεολογικὴ προσέγγιση. Ἐνημερωτικὸ ἄρθρο μου ποὺ δημοσιεύτηκε στὸν «Ἐφημέριο» ἀναφέρεται στὶς Ἐπιτροπὲς Βιοηθικῆς καὶ εἶχε τίτλο Βιοτεχνολογία καὶ Βιοηθικὴ (τεῦχος 15 Ὀκτωβρίου καὶ 15 Νοεμβρίου 1998, σ. 280-281, 296-298). Στὴ στήλῃ Ὅψεις/Ἀπόψεις τοῦ περ. «Εὐθύνη» δημοσιεύτηκε τὸ σχόλιό μου, Τὸ ἀλφαριθμητὶ τῆς ζωῆς (Αὐγούστου 2000, σ. 416-417).